

Теорія та історія політичної науки

УДК 323.22+32.019.51

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17839336>

Епістемологічні межі політичного знання: переосмислення методології в умовах глобальної нестабільності

Резанова Наталія Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент,

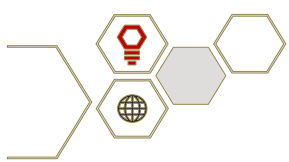
доцент кафедри політології та загальноправових дисциплін,

Національний університет «Запорізька політехніка»,

Запоріжжя, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3094-4881>

Прийнято: 22.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація. Стаття присвячена аналізу епістемологічних меж політичного знання та переосмисленню методології політичних досліджень у контексті глобальної нестабільності та динамічних трансформацій політичних систем. Розглядаються проблеми достовірності, обмеженості методів та суб'єктивних упереджень у виробленні політичного знання, що особливо проявляються в умовах кризових ситуацій, політичних конфліктів та інформаційних впливів. Досліджуються теоретичні підходи сучасної політичної епістемології, включно з постпозитивістськими, соціально-епістемологічними та системними моделями, підкреслюючи значення суб'єктності, рефлексивності та культурно-історичних детермінантів у виробленні та оцінці політичного знання. Особлива увага приділяється впливу глобальної нестабільності на політичні інститути, механізми прийняття рішень та практики аналітичного прогнозування, а також на роль політичних акторів у формуванні та трансляції знання. Глобальна нестабільність продемонструвала недостатність традиційних позитивістських моделей, бо політичні події розгортаються у режимі «складних систем», де

малий імпульс (локальний конфлікт, національна мобілізація, технологічна інновація) спричиняють масштабні системні зміни. Епістемологічні межі класичних пояснювальних схем вже недостатні та потребують інтеграції підходів, здатних охоплювати хаотичність, адаптивність та багатовимірність політичної реальності. У статті обґрунтовано необхідність застосування системного та критично-рефлексивного підходів для підвищення адаптивності і ефективності політичних досліджень. Результати дослідження можуть бути корисними для політологів, аналітичних центрів, політичних консультантів та освітніх програм, спрямованих на формування компетентних фахівців у сфері політики та управління.

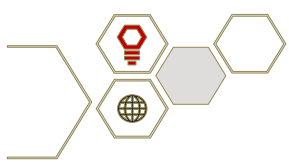
Ключові слова: політичне знання, епістемологія політики, методологія політичних досліджень, глобальна нестабільність, політичні інститути, рефлексивність, політична система, системний аналіз.

Epistemological Limits of Political Knowledge: Rethinking Methodology in Conditions of Global Instability

Nataliia Riezanova,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Political Science and General Legal
Disciplines, Zaporizhzhia Polytechnic National University,
Zaporizhzhia, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3094-4881>

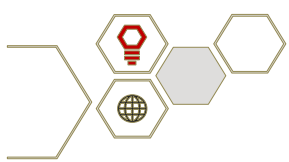
Abstract. The article is devoted to the analysis of the epistemological limits of political knowledge and the reconsideration of methodological approaches to political research in the context of global instability and dynamic transformations of political systems. It examines issues of reliability, methodological limitations, and subjective biases in the production of political knowledge, which are particularly evident in crisis situations, political conflicts, and information influence. The author explores theoretical approaches in contemporary political epistemology, including post-

positivist, social-epistemological, and systemic models, emphasizing the importance of subjectivity, reflexivity, and socio-cultural and historical determinants in the production and evaluation of political knowledge. Special attention is paid to the impact of global instability on political institutions, decision-making mechanisms, and forecasting practices, as well as the role of political actors in the formation and dissemination of knowledge. Global instability has demonstrated the insufficiency of traditional positivist models, as political events unfold within the dynamics of “complex systems,” where a small impulse (a local conflict, national mobilization, or technological innovation) can trigger large-scale systemic transformations. The epistemological limits of classical explanatory frameworks are no longer adequate and require the integration of approaches capable of capturing the chaotic, adaptive, and multidimensional nature of political reality. The findings can be useful for political scientists, think tanks, political consultants, and educational programs aimed at training competent specialists in the field of politics and governance.

Keywords: political knowledge, political epistemology, methodology of political research, global instability, political institutions, reflexivity, political system, systemic analysis.

Постановка проблеми. Сучасна політична реальність, позначена глобальною нестабільністю, технологічною нелінійністю та руйнуванням усталених категоріальних рамок, висуває перед політичною наукою фундаментальне запитання: якими є межі нашого політичного пізнання? Умови багатовимірної турбулентності, коли інформаційні потоки та цифрові архітектури переоформлюють саму природу політичного буття, вимагають не лише оновлення методів дослідження, а й глибокого філософського переосмислення епістемологічних підвалин, на яких будується політичне знання. Зсув від стабільних структур до динамічних мереж, від лінійних причинно-наслідкових схем до нелінійних моделей взаємодії, вимагає перегляду поняття об’єктивності, критеріїв істинності та способів інтерпретації політичної реальності.

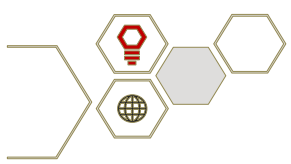

Проблема епістемологічних меж політичного знання є сьогодні не лише науковою, а й онтологічною: вона стосується того, чи здатна політична наука осмислити сутність процесів, що постійно вислизують у просторі цифрової культури, алгоритмічної влади та глобальної взаємозалежності. Переосмислення цих меж стає необхідною умовою формування нової методологічної чутливості, відкритої до міждисциплінарності, складності та невизначеності.

У цьому контексті осмислення політичної методології набуває особливої актуальності, адже дозволяє не тільки поставити під сумнів традиційні форми раціональності, але й окреслити горизонти нового політичного знання, здатного адекватно відповідати викликам епохи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Епістемологічні межі політичного знання в умовах глобальної нестабільності постають не лише як проблема адекватності теоретико-методологічних підходів, а й як виклик щодо можливостей самої науки виробляти валідні знання про політичну реальність.

У цьому контексті політична реальність не постає як стабільний об'єкт зовнішнього спостереження, а є багатовимірною мережевою системою, у якій перебуває сам дослідник. Подібний підхід узгоджується з аргументацією українських авторів, які наголошують на необхідності аналізу знання як процесу, що включає взаємодію між суб'єктом пізнання та політичними структурами [11]. Сучасна політична реальність формується під впливом множинних криз — воєнної, інформаційної, інституційної, безпекової — які перебувають у стані постійної взаємодії та взаємного підсилення. Тому політичне знання розглядається як продукт складної соціотехнічної системи, що характеризується нелінійністю, багаторівневістю та високою чутливістю до контексту. Українська наукова література, зокрема дослідження, присвячені інституційним аспектам політичної стабільності в умовах війни, підтверджують необхідність застосування багатовимірних аналітичних інструментів, здатних пояснити взаємозв'язки між інституціями, суб'єктами влади та інформаційними

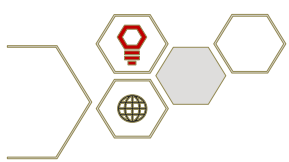

потоками [10]. Системне мислення у такому випадку дозволяє не лише описати взаємозалежні політичні процеси, а й виявити внутрішні механізми відтворення нестабільності. У межах українського контексту це особливо важливо, оскільки тривале існування в полі структурного домінування призвело до недооцінки власних інтелектуальних традицій і концептуальних ресурсів. Одним із ключових принципів є інтеграція українознавчих та постколоніальних підходів, зокрема тих, що розкривають політико-правову ментальність як чинник формування політичного знання [6].

Важливим елементом методологічної позиції є етика дослідження. З огляду на те, що частина матеріалів стосується теми війни, інформаційної безпеки та політичної легітимності, застосовуються процедури анонімізації, захисту даних та використання альтернативних способів перевірки достовірності (triangulation). Акцент на етичній відповідальності відповідає тенденціям сучасної української філософії науки, яка підкреслює важливість моральних вимірів дослідницької практики в епоху постнекласичної науки [1]. Такий підхід корелює з положеннями досліджень, присвячених сучасним епістемологічним практикам в науковій сферах України, де зазначається необхідність врахування контекстуальних, когнітивних та культурних факторів у процесі продукування знань [3]. Відтак політичне знання не розглядається як результат нейтрального спостереження, а постає як динамічний процес взаємодії між суб'єктами, інституціями та дискурсивними структурами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Попри значний розвиток методологічних підходів у сучасній політології, питання епістемологічних меж політичного знання залишаються відкритими. Зокрема, залишається дискусійним, якою мірою традиційні концептуальні рамки дозволяють адекватно описувати та прогнозувати поведінку державних і недержавних акторів у умовах глобальної нестабільності та мультифакторних криз. Невирішеною залишається проблема інтеграції якісних та кількісних

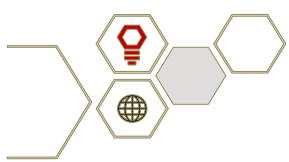

методів аналізу у системні моделі політичної динаміки, що враховують непередбачуваність і нелінійність політичних процесів.

Крім того, залишається питання про межі застосовності класичних теорій міжнародних відносин та політичної економії в контексті швидкоплинних технологічних і соціокультурних трансформацій, а також про роль інформаційних і комунікаційних потоків у формуванні політичної поведінки та колективної свідомості. Відкрите також питання про те, яким чином можна поєднувати історичні, структурні та когнітивні підходи для адекватного аналізу комплексних політичних систем у періоди кризи, коли традиційні інструменти прогнозування стають недостатніми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз і переосмислення методологічних підходів до вироблення політичного знання в умовах глобальної нестабільності, зокрема виявлення епістемологічних обмежень, розкриття соціальних і культурних детермінантів політичного пізнання та формулювання рекомендацій щодо підвищення валідності і адаптивності сучасних політичних досліджень.

Мета визначає наступні завдання: провести огляд сучасних українських і зарубіжних досліджень, присвячених епістемології політичного знання у контексті нестабільних політичних процесів; ідентифікувати ключові епістемологічні межі політичного пізнання, пов'язані з обмеженістю методів і культурними детермінантами; проаналізувати вплив глобальної нестабільності (воєнних конфліктів, інформаційної війни, соціальних криз) на вироблення і трансляцію політичного знання; переосмислити традиційні методологічні підходи до політичного дослідження з урахуванням системного, рефлексивного; розробити рекомендації щодо удосконалення методології політичних досліджень, спрямовані на підвищення їх достовірності, критичності та адаптивності до динамічних умов сучасного політичного середовища.

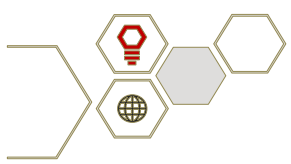
Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальна нестабільність початку ХХ ст. (Перша світова війна, колапс імперій, революційні хвилі, становлення нових держав) продемонструвала недостатність традиційних позитивістських моделей, що спиралися на лінійну причинність і раціоналістичні припущення. Політичні події розгорталися у режимі «складних систем», де малий імпульс (локальний конфлікт, національна мобілізація, технологічна інновація у військовій справі) спричиняв масштабні системні зміни. Це висвітлювало епістемологічні межі класичних пояснювальних схем і необхідність інтеграції підходів, здатних охоплювати хаотичність, адаптивність та багатовимірність політичної реальності.

Розгортання глобальних криз підважило уявлення про передбачуваність політичної поведінки акторів. Раціоналістичні моделі не могли пояснити масові ірраціональні мобілізації, політичні міфи, інформаційні хвилі, що поширювалися через пресу та нові засоби комунікації. Епістемологічно це створило новий виклик: політичну реальність необхідно аналізувати не лише як систему інституційних чинників, а як інформаційно-комунікативний простір, у якому символи, уявлення та медіаефекти стають не менш значущими, ніж матеріальні структури.

Наукове осмислення нестабільності початку століття показує, що невизначеність виникала не тільки через конфлікти, а й через:

- технологічні зрушення (військові інновації, масова пропаганда, телеграф і перші інформаційні мережі),
- соціальні трансформації (урбанізація, масова політика, формування нових ідеологій),
- інституційні кризи (падіння імперій, криза дипломатії балансу сил).

Для епістемології політичної науки це означає: політичне знання не може бути зведене до фіксації стабільних структур, воно повинно враховувати динаміку перехідних станів, інформаційні збурення та системну нестійкість.

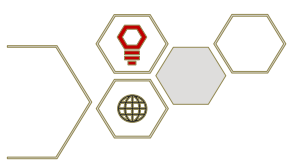

Глобальна нестабільність на початку ХХ ст. стала історичним тестом для політичної науки як дисципліни. У цих умовах виникла потреба:

- поєднувати системний аналіз із комунікативними та культурними підходами;
- переглядати межі прогностичності політичного знання;
- враховувати інформаційні потоки, що формують політичну поведінку та сприйняття;
- розвивати методи дослідження складних, адаптивних систем.

Тому не випадково, що через деякий час, – вже на початку ХХІ століття політологічне знання опинилося в умовах радикальної методологічної трансформації, спричиненої динамікою глобальної політичної нестабільності, поширенням цифрових технологій та інтеграцією міждисциплінарних підходів. Класичні парадигми, такі як реалізм і лібералізм, зберігають аналітичну цінність, проте їхні інструменти не здатні повною мірою охопити складність сучасних транснаціональних процесів, гібридних конфліктів і швидкоплинних кризових явищ.

Епістемологічно політологія ХХІ століття змушена поєднувати кількісні й якісні методи, а також впроваджувати концепції системного та комплексного аналізу. К. В. Дойч [15] у своїй моделі політичної кібернетики акцентував на ролі інформації та каналів комунікації у стабільності політичних систем. «Для більш-менш повного вивчення політико-правових аспектів української ментальності необхідно застосовувати комунікативно-дискурсивну парадигму для дослідження особливостей впливу інформаційно-комунікативних практик сучасного українського соціуму на політичні настрої пересічних громадян та для встановлення ціннісних пріоритетів вітчизняного загалу» [6, с.33]. На сучасному етапі цей підхід дозволяє пояснити, як швидкість поширення інформації та динаміка цифрових мереж впливають на політичну поведінку і мобілізацію громадян, змінюючи класичні уявлення про владні та інституційні механізми. «Критичне осмислення методологічних підходів сприяє розвитку

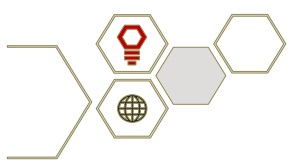

наукових теорій, що є більш узгодженими з реальними світовими феноменами та забезпечують стійке підґрунтя для подальших досліджень. Цей процес включає глибоке занурення в критику існуючих парадигм та розроблення нових теоретичних рамок, що можуть ефективніше вирішувати наукові завдання та відповідати на змінні запитання дослідницької спільноти» [3, с.233].

Методологічна ситуація також визначається потребою інтеграції історичного аналізу і теорій складних адаптивних систем. Політичні події та процеси не можна розглядати ізольовано: вони формуються в системі нелінійних взаємозв'язків, де економічні, соціальні та культурні чинники взаємодіють, створюючи непередбачувану динаміку. Цей підхід дозволяє політології формувати більш точні моделі прогнозування політичної поведінки держав і міжнародних акторів.

Важливою складовою методологічного поля є аналіз економічних і фінансових чинників глобальної нестабільності. Джованні Аррігі [12] показує, що економічні кризи і циклічні коливання впливають на політичні структури, підсилюючи соціальну напруженість та створюючи ризики для інституційної стабільності. Політологія XXI століття повинна інтегрувати ці економічні параметри в свої моделі, поєднуючи політичні, економічні та соціальні виміри у комплексному аналізі.

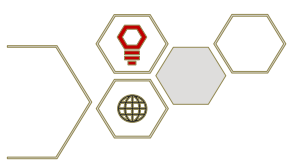
Концепція антикрихкості, запропонована Насімом Талебом [8], відкриває нові горизонти методології політологічного знання, підкреслюючи здатність систем не лише витримувати збурення, а й використовувати їх для трансформації та підвищення ефективності управління. «Важливий момент: якщо антикрихкість — це властивість усіх природних (і складних) систем, яким вдалося вижити, то позбавляти такі системи нестабільності, випадковості і дії стресорів означає їм шкодити. Вони слабшатимуть, відмиратимуть і руйнуватимуться. Усуваючи випадковість і мінливість, ми робимо крихкими економіку, власне здоров'я, політичне життя, систему освіти — майже все» [8,

с.7]. В умовах ХХІ століття цей підхід дозволяє дослідникам розглядати політичну нестабільність не як загрозу, а як потенційний ресурс адаптації та розвитку державних і міжнародних інститутів.

Інформаційний аспект стає окремим полем методологічного аналізу. Засоби комунікації радикально змінюють політичну взаємодію. У сучасних умовах соціальні медіа, цифрові платформи та глобальні інформаційні мережі виступають як фактори, що підсилюють швидкість мобілізації, вплив на громадську думку та політичну активність населення, одночасно створюючи нові джерела ризиків для стабільності політичних систем. «Вочевидь, на відміну від можливості формалізації пропозиційних настанов, нерозв'язаним залишається питання раціоналізації та формалізації пізнавальних стратегій. Саме це відрізняє можливості пізнавальних моделей людини і штучного інтелекту. Штучний інтелект як пізнавальна машина не може мати власні уявлення про пізнавальні цілі та засоби, мати свободу волі, свідомість із необхідними психічними функціями, бути повноцінним суб'єктом пізнавальної діяльності тощо» [11, с.50].

Мультидисциплінарний підхід стає ключовим для сучасної політології. Бюзан і Лоусон [14] наголошують, що комплекс сучасних викликів — політичні конфлікти, економічна взаємозалежність, культурна диференціація та екологічні проблеми — формує багатовимірну систему нестабільності, яку неможливо охопити традиційними парадигмами. Вони зазначають: «...ми розуміємо, що теорія глобальної трансформації не є спробою детерміністського чи, тим більше, монокаузального аналізу. Ми розпочали наше дослідження з огляду значного масиву літератури про причини та витoki сучасності. Ми дійшли висновку, що дискусії навколо сучасності зайшли в глухий кут настільки, що різні підходи фактично перетворилися на ізольовані теоретичні «звалища». Такий розрив призвів до того, що вчені, які працюють у різних проблемних зонах, рідко взаємодіяли між собою, а коли це й траплялося, дебати зазвичай зводилися до з'ясування, «хто має рацію», замість продуктивного

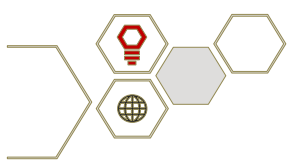

обміну ідеями. Це важливо не лише саме по собі, але й відображає наше прагнення показати, як сучасні історичні дослідження можуть привнести нову аналітичну вагу у теоретичні дебати про глобальну сучасність» [14, р.503]. Інтеграція методів історичного аналізу, системного підходу та кібернетичних моделей дозволяє формувати адекватні моделі політичної реальності та прогнозувати поведінку акторів у глобальному масштабі. Так, обмеженість класичних методологічних підходів в умовах глобальної нестабільності наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Епістемологічні категорії політичного знання та їхні межі
в умовах глобальної нестабільності

Традиційні методологічні підходи (класичні моделі)	Суть підходу	Недоліки їх застосування в умовах глобальної нестабільності
Позитивізм	Орієнтація на об'єктивність, раціональність, стабільні причинно-наслідкові зв'язки; прагнення до прогнозованості політичних процесів	Не враховує нелінійність та хаотичність складних систем; не здатний пояснити раптові зрушення, масові ірраціональні мобілізації, інформаційні хвилі; ігнорує роль медіа, культури та символів
Структуралізм та інституціоналізм (класичні форми)	Розглядає політику як систему стабільних інституцій та структур, що задають правила взаємодії акторів	Нездатний описати динаміку перехідних станів, інформаційні збурення та функціонування мережових форм влади; зосередженість на стабільності суперечить реальності турбулентності та швидкоплинних криз
Раціональний вибір	Уявляє політичних акторів як раціональних індивідів, що діють у межах логічно передбачуваних стратегій	Ігнорує ірраціональні, емоційні та масові мобілізації; непридатний для аналізу поведінки акторів у кризових умовах, коли рішення приймаються під впливом страху, інформаційного хаосу, фейків
Універсалістські західні теорії політики	Пропонують універсальні схеми аналізу, засновані на «стандартах» західної раціональності та історичного досвіду	Відтворюють епістемічну ієрархію, ігнорують локальні епістемології та контекст нестабільності; не враховують український досвід війни,

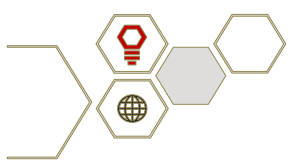

		інформаційної агресії, гібридних загроз
Лінійні моделі причинності в історичному та політичному аналізі	Припускають, що політичні процеси розвиваються послідовно та передбачувано.	Непридатні для опису складних адаптивних систем; не пояснюють «ефект малого імпульсу», системні злами, непередбачувані сценарії глобальних криз
Класичний економічний детермінізм	Пояснює політичні процеси через економічні цикли та матеріальні фактори	Не враховує комунікативні, інформаційні та культурні драйвери нестабільності; не здатний пояснити інформаційні війни, цифрову мобілізацію та нову роль технологій

Джерело: власна розробка автора

Політична епістемологія ХХІ століття формується в умовах посиленої глобальної динаміки, що визначається взаємодією соціальних, економічних, технологічних та культурних факторів. Бузан зазначає: «Натомість ми використовуємо дослідження в галузі економічної історії, всесвітньої історії та історичної соціології для створення комплексної картини глобальної трансформації, зосереджуючись на тих способах, якими її переплетений комплекс динамік сприяв розвитку сучасних міжнародних відносин» [13, р.9]. Це дозволяє аналізувати політичні явища як складні системи, де взаємодія різних чинників створює нелінійну динаміку та потенційні непередбачувані наслідки.

Системний і комплексний підхід у сучасній політичній науці підкреслює взаємозв'язок державних інститутів, міжнародних організацій, економічних процесів та соціальних груп. Концепції складних адаптивних систем і політичної кібернетики дозволяють розглядати політичні системи як мережі, де ефективність функціонування визначається здатністю системи обробляти інформаційні потоки та реагувати на зовнішні й внутрішні збурення. «Також у добу постнекласичної науки, яка характеризується аксіологічною відкритістю, міждисциплінарністю та зростанням складності об'єктів дослідження, розвиток технологій штучного інтелекту набуває особливого значення. ШІ перестає бути лише інструментом обробки даних, а дедалі більше

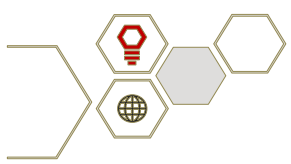

функціонує як когнітивний агент, що потребує нових підходів до розуміння етики наукової діяльності» [1, с. 232]. В умовах XXI століття швидкість поширення інформації та вплив цифрових платформ на політичну активність населення формують нові механізми як стабілізації, так і дестабілізації систем.

Політична наука в Україні за останнє десятиліття демонструє значне збагачення методологічного інструментарію, що відповідає глобальній тенденції інтеграції міждисциплінарних підходів. Однією з ключових новацій є моделювання політичних процесів як спосіб абстрагування від емпірично складних або недоступних для безпосереднього спостереження явищ. Як зазначають дослідники, моделювання — це не просто побудова абстрактних схем, а створення математичних або кібернетичних моделей, здатних передбачати динаміку політичних систем і їх реагування на зовнішні шоки. З епістемологічної точки зору, політологія прагне відображати реальні процеси політичної діяльності, взаємодію суб'єктів влади та формування політичних інтересів у суспільстві. Проте характер цього знання є принципово контекстуальним і обмеженим: політичні явища надзвичайно складні, багатовимірні та динамічні, що ускладнює формулювання універсальних законів і моделей.

Багато дослідників підкреслюють, що політологія як наука є гуманітарною, емпірично обмеженою та міждисциплінарною, а її об'єкт — соціальні системи — володіє високим рівнем надскладності. Внаслідок цього одна і та сама подія або політичне явище може сприйматися різними теоретиками по-різному: те, що одні дослідники визнають як істину або закономірність, інші можуть оцінювати як суто умовне, локальне чи контекстуально обмежене. Така множинність інтерпретацій створює специфічні епістемологічні протиріччя, коли узгодження знання між різними підходами стає складним завданням.

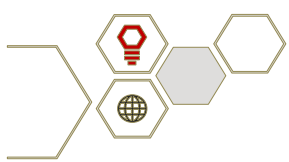
У межах епістемологічного аналізу подолання цих суперечностей можливе через вдосконалення методологічних інструментів і розширення

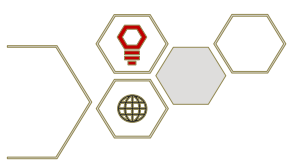
наявних наукових підходів. «Міждисциплінарний характер і тематика дослідження призвели до використання двох основних методів дослідження, таких як кейс-стаді та аналіз подій. Зазначені два методи дозволили переглянути кількісні та якісні особливості проблеми» [16, р. 89]. Мова йде не лише про комбінування кількісних та якісних методів, а й про інтеграцію різних парадигмальних рамок, що дозволяють синтезувати знання, враховуючи структурні, динамічні та комунікативні аспекти політичного життя.

У цьому контексті особливу роль набуває поняття парадигми, яке виступає як концептуальна категорія для систематизації різноманітних підходів до аналізу та пояснення політики. Парадигма дозволяє окреслити спільні методологічні основи, визначити ключові категорії та принципи аналізу, а також формувати когнітивну рамку, в межах якої здійснюється інтерпретація політичних явищ. Вона стає інструментом епістемологічної орієнтації, що допомагає поєднувати різні способи знання та виробляти узгоджене бачення складних соціально-політичних процесів. «Сукупність парадигм та підходів відображає не тільки процес пізнання на основі переходу від конкретного до абстрактного, але й процес становлення та розвитку людського пізнання. Так, існування теологічної та натуралістичної парадигм відображає перехід від міфологічного світогляду до наукового, Натуралістична та соціологічна відображають перехід від механістичного світогляду до комплексно - системного, діалектичного» [4, с.38]. У цьому контексті особливо важливим є комунікативний підхід, який розглядає політичні структури як мережі інформаційного обміну. Українські політологи говорять про кібернетичні моделі політики, де політичні інтеракції — це потоки повідомлень між акторами, які формують рішення й реакції політичного середовища. Такий підхід дозволяє відмовитися від лінійної причинності на користь системної, зворотної та нелінійної динаміки.

Ще одна методологічна інновація — це political cartography або політичне картографування, яке використовується для візуалізації складних політичних

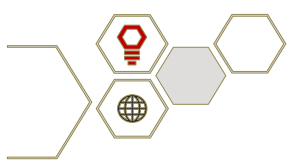
ландшафтів. У своїй методичній праці українські дослідники пропонують розглядати політичні процеси через просторово-логічні карти, що показують, як гравці, інститути та ідеї розташовуються в політичному просторі, і як вони змінюються з часом. «Мережі можуть також використовуватися для встановлення впливового соціального та політичного капіталу окремих учасників. Користувач послуговується мережею для того, аби продемонструвати, як особистість переживає власне ставлення до світу та нагальних проблем. У цьому випадку застосовується модель «дифузії інновацій», що характеризується високою динамікою поширення інформації та кількістю тих, хто сприйняв нововведення» [7, с. 245]. Одним з найбільш радикальних нових підходів є аналіз ролі соціальних мереж у політичній мобілізації, легітимізації та формуванні громадянської активності. Як доводить Л. Смола у статті «Перспективи соціальних мереж в контексті розвитку комунікаційних технологій» [7], соціальні мережі не лише змінюють спосіб взаємодії суб'єктів політики, а й стають повноцінними агентами політичного впливу, здатними транслювати дискурси, прогнозувати політичні кризи та залучати нові категорії громадянської участі. Методологічна увага також приділяється системному мисленню (systems thinking). Цей підхід отримав підтримку в українському науковому дискурсі як спосіб інтегрувати кількісні та якісні методи, поєднати структурний та динамічний аналіз, і моделювати політичні системи як адаптивні мережі, що змінюються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. «Ризик виникне тоді, коли суб'єкт діяльності здійснюватиме вибір того чи іншого варіанта дії (бездіяльність теж є варіантом дії). При цьому матиме місце можливість настання як успішного результату рішення, так і несприятливого (ситуації небезпеки). Кількісна і якісна міра, що враховується можливістю, виражається в терміні «ступінь ризику». Отже, ризик можна вважати характеристикою дій у ситуації непевності, а небезпеку — характеристикою ситуації» [5, с. 215]. Крім того, новітня методологія політологічного знання включає контекстуальні моделі, які

враховують історичні, соціокультурні та економічні умови для пояснення політичних конфліктів. Наприклад, у вітчизняних геополітичних дослідженнях визнають, що методологічний дискурс не може ігнорувати вплив геополітичного статусу, національної пам'яті й трансформаційних викликів, коли моделюються зовнішньополітичні стратегічні сценарії.

Висновки. Дослідження криз раціоналістичного бачення політики демонструє, що політична поведінка акторів у умовах масових мобілізацій, поширення ідеологій та інформаційних хвиль не піддається повному прогнозуванню класичними моделями. Політична реальність постає як інформаційно-комунікативний простір, де медіа, символи та колективні уявлення стають рівнозначними чинниками, що формують динаміку політичних процесів. Це підкреслює необхідність епістемологічного переходу від виключно структурних підходів до аналізу інформаційних середовищ як ключових джерел нестабільності. Виникнення нових джерел політичної невизначеності пов'язане з технологічними, соціальними та інституційними змінами, що трансформують міжнародні відносини. Економічні цикли, фінансові кризи, урбанізація, поширення нових ідеологій та розпад імперій створюють багатовимірний контекст нестабільності, який потребує інтегрованого підходу для адекватного осмислення політичного знання.

Для політологів та академічних дослідників це означає необхідність поєднання класичних теорій із методологіями складних адаптивних систем, політичної кібернетики, мережевого аналізу та історичної соціології. У практичному вимірі це передбачає використання сценарного аналізу, агент-орієнтованого моделювання, картографування політичних мереж і симуляції нелінійних процесів для дослідження мобілізації, політичної динаміки та інформаційних збурень. Для аналітичних центрів та прикладних дослідницьких інституцій важливим завданням є розробка моделей політичного ризику, що враховують цифрові кампанії, дезінформацію, алгоритмічні впливи та властиву сучасним політичним системам турбулентність. Практичне значення мають

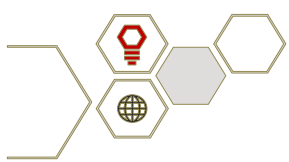

моніторинг цифрових просторів, аналіз дифузії інформації й формування міждисциплінарних команд, здатних поєднувати політологічні, соціологічні, економічні та комунікаційні підходи. Концепт антикрихкості може бути використаний як метод оцінки стійкості інститутів та рекомендацій для державних стратегічних документів, допомагаючи виявляти слабкі сигнали, підвищувати адаптивність політичної системи й перетворювати кризи на ресурс розвитку. Такі рекомендації спрямовані на забезпечення більш точного аналізу, ефективнішого прогнозування та вироблення практичних рішень для політичних аналітиків, науковців і дослідників цифрової політики.

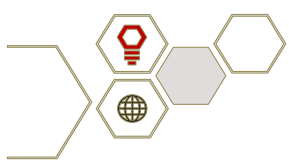
Отже, епістемологічні межі політичного знання визначаються як внутрішньою структурою політичної науки, так і динамікою глобальних процесів. Подолання цих меж потребує інтеграції міждисциплінарності, застосування кібернетичних моделей, аналізу інформаційних потоків та методів, здатних описувати складні адаптивні системи. Такий підхід забезпечує формування сучасної політології, здатної адекватно реагувати на глобальні виклики, прогнозувати кризові явища та пропонувати ефективні механізми управління в умовах нестабільності.

Список використаних джерел

1. Запорожченко О. В. Філософія науки в епоху постнекласичності: нові аспекти етичної відповідальності. *Культурологічний альманах. Альманах сучасної науки й освіти*. 2025. № 2. С. 227-235. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.27>
2. Кармазіна М. Політична наука: предмет, структура, методологія. *Політичний менеджмент*. 2010. № 1. С. 19–33.
3. Ковальов О. Г. Методологія та практична реалізація сучасних епістемологічних підходів у науковій освіті. *Культурологічний альманах*. 2024. № 3. С.228-234. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.3.26>

4. Отделєнцев Є. Політологічні парадигми і методи: філософсько-категоріальні підходи до аналізу та систематизації. *Освіта регіону*. 2011. Вип. 2. С. 31–39.
5. Погрібна В. Л. Соціальні ризики як суспільний феномен: методологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 4. С. 208–217.
6. Поліщук І. Політико-правова ментальність українства: концептуально-методологічні засади дослідження. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 2. С. 28–36.
7. Смола Л. Перспективи соціальних мереж в контексті розвитку комунікаційних технологій. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 7. С. 243–249.
8. Талеб, Нассім Ніколас. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті / пер. з англ. М. Климчук. 4-те вид. Київ : Наш Формат, 2021. 400 с.
9. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів : колект. моногр. / за заг. ред. : Юрія Остапця, Маріана Токаря; Ужгор. нац. ун-т. Ужгород : Ліра, 2022. 560 с.
10. Уджмаджурідзе Г. Г. Політична стабільність України в умовах воєнного стану: апробація інституційного підходу. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. №7. С. 225-237. DOI: <https://doi.org/10.15421/342435>
11. Юркевич О. Логічні дослідження знання: епістемічна логіка та інтерогативна епістемологія. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2025. № 64. С. 40–54. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.64.324496>
12. Arrighi G. The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times. London: Verso, 1994. 432 p.

13. Buzan B., Lawson G. The Global Transformation: History, Modernity, and the Making of International Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 426 p.
14. Buzan B., Lawson G. Theory, History, and the Global Transformation *International Theory*. 2016. Vol. 8. P. 502–522. DOI: <https://doi.org/10.1017/S175297191600018X>
15. Deutsch K. W. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. New York: Free Press, 1966. 316 p.
16. Poble D., Tereshchenko A. Geopolitical Positioning of Ukraine at the Present Stage. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2024. Vol. 4, P. 82–89. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-31-00-039>.